

1940'lı Yılların Türkiye'sinde Batı Edebiyatına Adımlar

Adımlar to Western Literature in Türkiye of the 1940's

Servet TİKEN¹

¹Assoc. Prof., Atatürk University, Faculty of Letters, Department of Turkish Language and Literature, Erzurum, Türkiye

ORCID: S.T. 0000-0002-6443-6466

Corresponding author:

Servet TİKEN,
Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum,
Türkiye
E-mail: servettiken@atauni.edu.tr

Submitted: 09.08.2021

Revision Requested: 09.11.2021

Last Revision Received: 26.11.2021

Accepted: 16.02.2022

Citation: Tiken, S. (2022). 1940'lı yılların Türkiye'sinde batı edebiyatına Adımlar. *Litera*, 32(1), 435-456.
<https://doi.org/10.26650/LITERA2021-980572>

öz

Behice Boran tarafından 1943 yılında yayımlanmaya başlayan *Adımlar*; düşünce ve edebiyat dünyasına önemli katkılar yapmıştır. Geniş bir yazar kadrosuna sahip olan dergi, Türk düşünce hayatına yeni ufuklar açmayı ilke edinmiştir. Dergide başta Behice Boran ve Muzaffer Şerif Başoğlu olmak üzere Nermin Menemencioğlu, Hilmi Ziya Ülken, Zeki Baştınar, Jean Camborde, Walter Ruben, Liko Amar, Yunus Kâzım Köni, Bekir Kunt, Nurullah Ataç, Suat Taşer, Rifat Ilgaz, Sabahattin Ali, Kemal Bilbaşar ve Orhan Kemal gibi isimlerin imzaları bulunur. Dergi, II. Dünya Savaşı yıllarının olumsuz şartlarına rağmen Batı edebiyatını yakından izlemiştir. Çağdaş Batı edebiyatını Türk okuruna tanıtmayı hedefleyerek ilerlemeci ve toplumcu olarak nitelendiği yazarları ve onların eserlerini öne çıkarmıştır. Kendini halkçı olarak nitelendiren dergi, yayımlandığı dönemde gündeme gelen hümanist yaklaşımlara kendine özgü bir bakış açısıyla eşlik etmiştir. Hümanizmin kaynağını halkta gören, milli kültür ve hümanizmin birbirine karşıt olmadığını savunan dergi, "halkçı hümanist" bakış açısıyla Batı edebiyatına yönelmiş, halkın sanat ve kültür zevkini yükseltmek için "ileri" ve "halkçı" olarak değerlendirdiği Batı edebiyatı ürünlerini örnek göstermiştir. İnsanlık için büyük felaketlerden biri olan savaşın Batı edebiyatı üzerine yansımaları da sayfalarına taşıyan dergi, edebiyat ve toplum arasındaki etkileşimi gözler önüne sermiştir. Ayrıca sosyolojik eleştiri anlayışının hâkim olduğu değerlendirmelerle *Adımlar*, Türkiye'de henüz akademik düzeyde tam anlamıyla uygulama alanı bulamamış edebiyat sosyolojisine kuramsal açıdan öncü yaklaşımlar getirmiştir. Bu bağlamda makalede *Adımlar* dergisi tanıtılarak derginin Batı edebiyatına dair yaklaşımları ele alınmıştır. Derginin edebiyat sosyolojisi disiplinine yaptığı Türkiye'de akademik çevrelerce ihmal edilmiş katkılarla dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Adımlar, batı edebiyatı, edebiyat sosyolojisi, halkçılık, toplumcu gerçekçilik

ABSTRACT

Adımlar, which was founded by Behice Boran in 1943, made important contributions to the world of thought and literature. The magazine, which had a wide staff of writers, adopted the principle of opening new horizons for Turkish intellectual life. The magazine featured writers such as Nermin Menemencioğlu, Hilmi Ziya Ülken, Zeki Baştınar, Jean Camborde, Walter Ruben, Liko Amar, Yunus Kazım Köni, Bekir Kunt, Nurullah Ataç, Suat Taşer, Rifat Ilgaz, Sabahattin Ali, Kemal Bilbaşar and Orhan Kemal, and especially Behice Boran and Muzaffer Şerif Başoğlu. Despite the unfavourable

conditions of the World War II years, the journal followed Western literature closely. Aiming to introduce contemporary Western literature to the Turkish reader, it highlighted progressive and socialist authors and their works. The magazine, which described itself as populist, brought a unique perspective to the humanist approaches that came to the fore at the time of its publication. The magazine, which saw the source of humanism in the people and maintained that national culture and humanism are not contradictory to each other, turned to Western literature with a "popular humanist" perspective, and highlighted the products of Western literature that it considered "advanced" and "populist" in order to broaden people's artistic and cultural tastes. The magazine revealed both the reflection of the war, one of humanity's greatest disasters, on Western literature and the interaction between literature and society. In addition, with evaluations that were dominated by an understanding of sociological criticism, *Adımlar* brought theoretically pioneering approaches to the sociology of literature, which had not yet found a full application at the academic level in Türkiye. In this context, this article introduces *Adımlar* and discusses the journal's approaches to Western literature. Attention has been drawn to the journal's previously neglected contributions to the discipline of sociology of literature by academes in Türkiye.

Keywords: Adımlar, western literature, sociology of literature, populism, social realism

EXTENDED ABSTRACT

As one of the periodicals that contributed to the world of culture, art and thought in 1940's Türkiye, *Adımlar* succeeded in leaving a remarkable imprint in its short history. *Adımlar*, which first appeared in May 1943 and defined itself as the "Monthly Journal of Ideas and Culture", continued its publication for 12 issues until it was closed in April 1944. Continuing its publication despite the harsh social and political conditions of World War II, the journal brought various approaches to culture and art with its wide staff of writers.

Closely following international and Turkish art and literature movements of the 1940s, Western art and literature were presented in a section titled "This Month" in every issue. There were also articles where recent developments in art and literature were evaluated. In the "Publications" section of the journal, translated works from Western literature were introduced to the reader. In addition, translations of Western novels, stories and poems were also included in the magazine. Analysis and comments on Western literature in *Adımlar* were made by academics, translators and researchers with a command of Western languages and literature, such as Behice Boran, Nermin Menemencioglu, Jean Camborde, Walter Ruben and Burhan Arpad.

A distinguished team of writers, who had themselves written works and done translation in the fields of art and literature, wrote articles in *Adımlar* evaluating French literature, primarily, along with American, English and German literature. In terms of genre, the magazine emphasized the novel and presented it from a more social point of view. Evaluations focusing on the relationship between the current age and the

novel genre came to the fore. This point of view, which reflects the influence of owner and editor-in-chief Behice Boran's academic identity, led to approaches to the Western novel within the framework of literary sociology.

Adımlar, which drew attention to works from Western literature in order to contribute to the development of Turkish intellectual life, emphasized the transition that the world was experiencing during the war years. With an understanding that nations were in material and spiritual exchange with each other in this period, it kept up with the world and expressed the desire for Türkiye to meet the future as a "nation with advanced technology and culture".

During its short publication period, *Adımlar* succeeded in bringing discussions and commentary in Western and Turkish intellectual life together with its readers by presenting an example of cultural and intellectual publishing that opens its doors to Western thought. In the 1940s, research, discussion and commentary around humanism, which came to the fore within the framework of Hasan Ali Yücel's cultural policies, were favoured by *Adımlar* as well, and they declared that it was a publication that adopted humanist discourse as a principle. By publishing a humanism questionnaire, it provided a space for the views of Turkish and Western researchers, academics and writers, and brought the "People's Humanism" approach to the fore. This humanist attitude, which was the source of the magazine's interest in Western literature, made an intellectual contribution to Türkiye in the 1940s.

It is seen that the sociological perspective comes to the fore in the evaluations of Western literature in *Adımlar*. The magazine introduced contemporary Western writers, in particular French novelists, and emphasized socialist realist writers. Accordingly, the subjects that authors such as Andre Malraux, Paul Nizan, John Steinbeck and Erich Maria Remarque dealt within their works were included. As a reflection of the populist humanist approach it adopted, the journal highlighted works in which wars, economic and social inequalities are interpreted from a critical point of view. It has been stated that literature should mirror social problems and produce solutions, and the importance of socialist realist art understanding was emphasized.

One of the aspects that distinguishes *Adımlar* in Turkish cultural and intellectual life was its attitude during World War II. drawing attention to the destruction caused by the war, the magazine represented an anti-war approach that put human values at the

centre. The magazine, which reacted to the disaster caused by Nazi Germany in Europe from the perspective of literature and art, became an oppositional voice against the political perspective that was dominant in Türkiye during the Second World War. With its understanding of thought, art and literature, *Adımlar* was exposed to high criticism from the Turkist-Turanist circles that gained strength in the early 1940s. The journal, which existed in the harsh political climate of the Second World War years, succeeded in being effective in a strictly controlled publication period.

As an art and literature magazine in Türkiye in the 1940s, *Adımlar* tried to stay away from current political debates but did not avoid being party to harsh debates. It contributed to the literary climate with the "populist" perspective it adopted. Thanks to its publication policy, the journal drew attention to the importance of intercultural interaction by pulling back the curtain on the communication channels of World War II.

Giriş: *Adımlar* Dergisi

1940'lı yılların Türkiye'sinde kültür, sanat ve düşünce dünyasına katkı yapan süreli yayınlardan biri olan *Adımlar*, kısa zamanlı yayın periyodunda dikkat çekici izler bırakabilmeyi başarır. İlk sayısı Mayıs 1943'te çıkan ve kendisini "Aylık Fikir ve Kültür Dergisi" diye tanımlayan *Adımlar*, Mayıs 1944'te kapatılıncaya kadar 12 sayı yayın hayatını sürdürür. II. Dünya Savaşı'nın ağır toplumsal ve siyasal şartlarının eşlik ettiği bir dönemde yayımını sürdüren dergi, geniş bir yazar kadrosuyla kültür ve sanata dair çeşitli yaklaşımlar getirir.

Adımlar dergisinin sahibi ve neşriyat müdürü Behice Sadık Boran'dır. Boran, dergiyi Muzaffer Şerif Başoğlu ile birlikte *Yurt ve Dünya* dergisinin yazı kadrosundan ayrılarak çıkarmaya başlar. Derginin yayımlandığı dönemde Ankara Üniversitesi DTCTF'de sosyoloji doçenti olarak görev yapan Boran, derginin yazar kadrosunu akademisyenler, şair ve yazarlardan oluşturur. Dergide başta Behice S. Boran ve Muzaffer Şerif Başoğlu olmak üzere Nermin Menemencioğlu, Hilmi Ziya Ülken, Zeki Baştınar, Jean Camborde, Walter Ruben, Liko Amar, Yunus Kâzım Köni, Bekir Kunt, Nurullah Ataç, Suat Taşer, Rifat Ilgaz, Sabahattin Ali, Kemal Bilbaşar ve Orhan Kemal gibi isimlerin imzaları bulunur.

Behice Boran ve Muzaffer Şerif Başoğlu'nun girişimleriyle yayım hayatına başlayan *Adımlar* dergisi bilim, sanat ve edebiyat ağırlıklı bir yayın çizgisi benimser. Bu anlayış, neşriyatın sahibi sıfatıyla Behice Boran'ın dergiyi çıkarmak için verdiği beyannamede de belirtilir. Boran'ın *Adımlar*'ın çıkarılacağına dair Ankara Vilayeti'ne verdiği beyanname karşılığında Matbuat Kanunu'nun 17. maddesi gereği verilen belgeye göre, derginin idare yeri Behice Boran'ın ikamet adresidir. Her ayın başında çıkacağı bildirilen dergi için söz konusu belgede "siyasi değildir, ilmî ve edebîdir" ifadesine yer verilir (Atılğan, 2019, s. 58). Kendisiyle yapılan söyleşide Boran, *Adımlar*'ın mümkün olduğunca politik tartışmalardan uzak bir yayın sürdürdüğünü şu sözlerle anlatır:

1942 yılı sonlarına doğru *Yurt ve Dünya*'dan ayrılarak Muzaffer Şerif Başoğlu ile 1943 Mayıs'ında *Adımlar* dergisini yayımlaya başladık. Derginin sahibi ve yazı işleri müdürü yine bendim. *Adımlar*, kanımca daha tutarlı ve belirgin bir ideolojik çizgideydi, en azından öyle olmasına özen gösteriyorduk. Devlet memurlarını politik yayınlar çıkarmaları yasaklanmış olduğundan ve üniversite öğretim üyeleri de o statüde sayıldığından, her iki dergide de politik yazılar çıkmıyordu. (Mumcu, 2019, s. 28)

Adımlar'ın Mayıs 1943'teki ilk sayısı derginin yayın politikasını anlatan bir sunuş yazısıyla yayımlanır. Tanıklık edilen savaş yıllarında dünyanın büyük bir değişim içinde olduğuna vurgu yapılan yazıda, derginin "toplumcu" ve "ilerlemeci" düşünceler ekseninde kurulduğu ifade edilir:

Bugün geçiş hâlinde bulunan bir dünya içinde yaşıyoruz. Her şey hareket hâlinde... Biz de, bizim milletimiz Türk milleti de bu yanan seyrin içindeyiz. Bilhassa bu harp yıllarında milletlerin birbiriyle maddi ve manevi alışveriş hâlinde olduğunu daha kuvvetle anladık... Bu seyr içinden biz, rastgele bir yarına değil, millî inkılabımızın ileri hamlelerinin vardığı yoldan ilerleyerek ışıklı ve belirli bir yarına doğru gitmek istiyoruz. Bu yarını biz, bütün vatandaşların her türlü gelişmesine elverişli bir nizam içinde, dünyanın ileri gidişine ayak uydurmuş, tekniği ve kültürü yüksek bir millet olarak karşılamak istiyoruz. (*Adımlar*, 1943, Mayıs, s. 1)

Derginin bildirisi niteliğindeki sunuş yazısında Batılılaşma ve hümanizm üzerinde ayrıntılı bir şekilde durulur. Derginin yayın hayatı süresince işleyeceği bu iki temel konunun sunuş yazısında ele alınması, *Adımlar*'ın Batı düşünce ve edebiyatına yönelik dikkatinin ilk işaretidir. Bu bağlamda bildirisinde insanı merkeze aldığını ve hümanist olduğunu ilan eden dergi, millî kültür bağıllığıyla da hümanist olunabileceğinin altını çizer. Bildirisinde "Adımlar, memleketimizin ve dünyanın bilhassa modern kültür, sanat ve fikir eserleri üzerinde ısrarla duracaktır." (*Adımlar*, 1943, Mayıs, s. 3) ifadesine yer veren dergi, hem Batı hayranlığına hem de Batı dünyasına kapıları kapatmaya karşı olduğunu dile getirir. "Hâlis manada millî ile beşerî birbirinin zıddı değildir, birbirinin içindedir." (*Adımlar*, 1943, Mayıs, s. 5) görüşünü savunan dergi, halkın pürüzsüz ve sade zevkini modern dünyanın düşünce ve edebiyatıyla kaynaştırarak bir terkip sunmayı hedefler.

Adımlar, "ilerlemeci" düşüncesi ekseninde Batı düşünce ve edebiyatına yayın periyodu süresince dikkat çekici ölçüde yer verir. Batı medeniyetine dair düşüncelerini "Garp olmuş, bitmiş, şeklini, kemâlini tamamlamış bir medeniyet değildir. Garp medeniyeti şu veya bu milletin imtiyazlı malı da değildir. Bugün garbın ileri hareketleri insanlığın, milletlerin ileri hareketini temsil ediyor... İleri görüşle biz de garbın içindeyiz." (*Adımlar*, 1943, Mayıs, s. 2) sözleriyle anlatan dergi, Batı düşünce ve edebiyatının çeşitli yönleriyle anlaşılması yönünde çaba gösterir. Bu doğrultuda dergi, sorgulayıcı ve nesnel bir bakışla Batı düşünce ve edebiyatına dair tespitleriyle dönemin kültür, sanat ve düşünce hayatına kendine özgü bir bakış açısı getirir.

Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı tehdidi altında olduğu yıllarda yayım hayatını sürdüren *Adımlar*, kaynağını halkın yaşama biçimi ve beğenisinden alan hümanizm anlayışını merkeze alarak savaş karşıtı bir tavır benimser. Avrupa'da yükselen milliyetçilik akımının Türkiye'de de karşılık bulduğu, Türkçü bakış açısının resmî milliyetçiliğe de tesir ettiği bir dönemde varlık gösteren *Adımlar*, savaşın insanlık için ne derece büyük bir yıkım olduğunu işleyen edebiyat eserlerini öne çıkarır.

Adımlar'ın yayımlanmaya başladığı 1940'lı yılların başı, Türkçülüğün altın devridir. Bu dönemde Nazi Almanyası'nın Sovyetler Birliği'ne saldırısı, Türklerin birleşmesine dair ümitleri canlandırır (Bora, 2017, s. 273). Böylelikle İkinci Meşrutiyet sonrasında Türk düşünce hayatında etkili olan Turancı söylem, İkinci Dünya Savaşı yıllarında yeniden gündeme gelir. Turancı politikaların taraftar bulması için Alman hükümeti de gayret sarf eder. Bu doğrultuda "Almanya'nın doğu cephesindeki başarılarının sürdüğü, Alman ordusunun Sovyetler Birliği'nin önemli bir kısmını işgal ettiği 1941 yılı Haziran ayından 1942 sonuna kadar Berlin, Turancı propaganda ve eylemleri destekler." (Koçak, 2018, s. 660) İkinci Dünya Savaşı'nın ilanını takip eden yıllarda yayımlanan *Orhun, Türklük, Kopuz, Bozkurt, Çınaraltı, Millet, Tanrıdağ ve Gökbörü* gibi dergiler, bir taraftan Türkçü-Turancı söylemle öne çıkarken diğer taraftan da siyasi ve ideolojik boyutlarıyla Sovyet tehdidinin varlığını gündemde tutarlar.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında siyasi anlamda güç kazanan ve Sovyet ideolojisini en büyük tehlike olarak yorumlayan Türkçü-Turancı çevrelerin hedefinde *Adımlar* dergisi vardır. Dönemin Türkçülerinden Reha Oğuz Türkkan, yayımladığı broşürle "Arnavut melezi Kemal Bilbaşar", "melez Bekir Sıtkı Kunt", "Rum dönmesi Sabahattin Ali", "ırkların müsavi olduğunu ispata kalkan Muzaffer Şerif Başoğlu" diye ırkçı yaklaşımlarla tanımladığı derginin yazar kadrosunu kızıl tehlike olarak hedef gösterir (Türkkan, 1943, s. 6). Peyami Safa, bir yazısında "tertemiz Türk çocuklarına ders veren ve telkinde bulunan Ankara'da vazifeli bazı öğretmen ve doçentler" ifadesiyle *Adımlar* dergisinin yazar kadrosuna işaret eder. Osman Turan ve Nihal Atsız da dergiyi ve derginin yazar kadrosundaki şair ve yazarları sert bir şekilde eleştirir (Atılğan, 2019, s. 66). Böylelikle *Adımlar*, her ne kadar politik tartışmalardan uzak kalmaya çalışsa da İkinci Dünya Savaşı yıllarındaki hâkim yaklaşımın hedefi olur.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında etkili olan Türkçü söyleme koşut olarak dönemin iktidarı da Sovyet ideolojisini büyük bir tehlike olarak yorumlar. Ekonomik ve sosyal sorunlardan söz etmenin ideolojik bağlamda tehlikeli olarak kabul edildiği bu dönemde, *Adımlar*

sıkı bir denetim altındadır. Nitekim Basın Yayım Umum Müdürlüğünün 9 Şubat 1944'te Başbakanlık makamına hitaben kaleme aldığı yazıda, "öteden beri komünizme yakın bir temayül gösteren *Adımlar* mecmuası'nın arz ettiği tehlike rapor edilir" (Koçak, 2011, s. 179). Dergide yoksulluğu konu edinen hikâyelere yer verilmesi, ziraî konular etrafındaki düşünceler dile getirilirken Anadolu köylüsünün sorunlarından söz edilmesi, tehlikeli yaklaşımlar olarak görülür. Nihayetinde kapatılan *Adımlar*'ın dağıtımına çıkabilen son nüshası 11. sayıdır ve dergi Mayıs 1944'te yayın hayatından çekilir.

Batı Edebiyatına Adımlar

1940'lı yıllarda dünyada ve Türkiye'deki sanat ve edebiyat hareketlerini yakından takip eden *Adımlar*'da Batı sanatı ve edebiyatı, makalelerin yanı sıra her sayıda "Ayın İçinden" başlığıyla yer alan ayın sanat ve edebiyat gelişmelerinin değerlendirildiği bölümle sunulur. Dergideki "Yayınlar" bölümünde, Batı edebiyatından yapılan çeviri eserler okura tanıtılır. Ayrıca dergide Batı roman, hikâye ve şiirlerinden çevirilere de yer verilir. *Adımlar*'da Batı edebiyatına yönelik inceleme ve yorumlar; Behice Boran, Nermin Menemencioğlu, Jean Camborde, Walter Ruben ve Burhan Arpad gibi Batı dil ve edebiyatlarına hâkim akademisyen, çevirmen ve araştırmacılar tarafından yapılır.

Adımlar'da Behice Boran, İngiliz ve Amerikan edebiyatına yönelik yorumlarıyla Batı edebiyatı değerlendirmelerine katkı sağlar. Boran'ın Batı dil ve edebiyatına hâkimiyeti, almış olduğu eğitim dolayısıyladır. Amerikan Kız Koleji'nden mezun olan Boran, Michigan Üniversitesi'nde sosyoloji alanında doktora eğitimi almadan önce kısa bir süre Manisa Orta Mektebi'nde İngilizce öğretmenliği yapmış, çeşitli dergilerde Türk ve Batı edebiyatı üzerine yazılar kaleme almıştır (Boran, 1992). Ayrıca Boran'ın İngilizce yazdığı bir hikâyesi ve vefatından sonra yayımlanan yine İngilizce kaleme aldığı şiirleri de mevcuttur (Boran, 2020).

Batı edebiyatı üzerine yaptığı değerlendirmelerle *Adımlar*'ın yazar kadrosunda yer alan isimlerden biri de Nermin Menemencioğlu'dur. Amerikan Kız Koleji'nden mezun olduktan sonra yükseköğrenimini ABD'de tamamlayan Menemencioğlu, Türk edebiyatından İngilizceye yaptığı çevirilerle Türk edebiyatının dünyada tanınması için gayret sarf etmiştir. *Adımlar*'ın yanı sıra *Yurt ve Dünya*, *Forum*, *Yeni Ufuklar*, *Varlık* ve *Türk Dili* gibi dergilerde Batı edebiyatından yaptığı çeviriler ve inceleme yazıları kaleme almıştır. (Kurdakul, 1985, s. 415) Fahir İz ile birlikte yayımladığı Türk edebiyatı ile ilgili özgün değerlendirmeler içeren *Turkish Verse* adlı antolojiyle Türk şiirinin ülke dışında tanınmasında rol oynamıştır.

Adımlar'da Fransız romanı ile ilgili değerlendirmeler, Ankara Üniversitesi Fransız dili ve edebiyatı profesörlerinden Jean Camborde tarafından yapılır. Türkiye'de akademik ve sanat dergilerinde Fransız edebiyatı üzerine araştırmalar kaleme alan Camborde, Ankara'da Batı dilleri ve edebiyatları bölümlerinin kurumsal anlamda gelişmesinde rol oynamıştır. Camborde, DTCF'deki akademik faaliyetlerinin yanı sıra Gazi Üniversitesi'ndeki yabancı diller bölümünün kurulmasına öncülük ederek ilk bölüm başkanı sıfatıyla buradaki eğitim müfredatlarını hazırlamıştır. Türkiye'de karşılaştırmalı edebiyat sahasında yapılan doktora düzeyindeki ilk çalışmalardan biri olan 1944 yılında Necdet Bingöl'ün hazırladığı *Yakup Kadri'nin Beş Romanında Fransız Realist ve Natüralistlerin Etkisi* başlıklı doktora tezinin de danışmanlığına yürütmüştür (Donbay, 2014, s. 557).

Batı edebiyatına dair incelemeleriyle *Adımlar*'ın yazar kadrosunda yer alanlardan biri de Walter Ruben'dir. Hitler Almanya'sından iltica eden akademisyenlerden biri olan Ruben, Türkiye'de bulunduğu yılların bir kısmını Kırşehir'de geçirmiş, bir süre ise DTCF'de öğretim üyesi olarak görev yapmıştır (Fişek, 2017, s. 19). DTCF tasfiyesine kadar akademik çalışmalarını devam ettiren Ruben, bu süre zarfında Hindoloji çalışmalarının yanı sıra Kırşehir başta olmak üzere Anadolu'da halkbilimi sahasında araştırmalar kaleme almıştır.

Türk edebiyatında başta hikâyeleri olmak üzere gezi ve eleştiri yazılarıyla tanınan Burhan Arpad, *Adımlar*'da Batı edebiyatına dair dikkatleri ortaya koyan bir başka isimdir. *Adımlar*'ın yanı sıra *İnanç*, *Yığın*, *Yurt ve Dünya*, *Yürüyüş*, *Yeditepe* ve *Varlık* gibi dergilerde yazıları yayımlanan Arpad, Modern Alman ve Avusturya edebiyatlarından gerek kendi adıyla gerekse Ahmet Hisarlı imzasını kullanarak elliye aşkın eseri Türkçeye kazandırmıştır (Necatigil, 1995, s. 45). *Hürriyet*, *Vatan* ve *Cumhuriyet* gazetelerinde muhabirlik ve fıkra yazarlığı yapan Arpad, gazeteci kimliğiyle de kültür ve düşünce hayatına katkılar yapmıştır.

Adımlar'da, sanat ve edebiyat alanında telif ve çeviri birçok eser kaleme almış seçkin bir yazar kadrosu tarafından Batı edebiyatı üzerine yapılan değerlendirmeler öncelikli olarak Fransız edebiyatı olmak üzere Amerikan, İngiliz ve Alman edebiyatlarına dair yazılardan oluşur. Dergide tür açısından ağırlık romana verilmiş, romana yönelik dikkatler ise daha çok toplumsal bir bakış açısıyla sunulmuştur. Yaşanılan çağ ile roman türü arasındaki ilişki üzerine eğilen değerlendirmeler öne çıkmıştır. Derginin sahibi ve yazı işleri müdürü Behice Boran'ın akademik kimliğinin etkisini düşündüren bu bakış açısı, Batı romanına edebiyat sosyolojisi çerçevesinde yaklaşımlar getirilmesini sağlamıştır.

Fransız Edebiyatı

Fransız edebiyatı ile ilgili değerlendirmeler *Adımlar*'da çağdaş Fransız şiiri ve romanı üzerine odaklanır. Sanatın toplumu anlattığı görüşünün eksene alındığı değerlendirmelerde devam etmekte olan II. Dünya Savaşı'nın edebiyat üzerindeki etkileri incelenir. Bu bağlamda edebiyat ve toplum ilişkisini irdeleyen yazılarda sosyolojik bakış açısını yansıtan yaklaşımlar belirleyici olur.

II. Dünya Savaşı'nın devam ettiği yıllarda Fransız romanını "Bugünün Fransız Romanı" başlıklı makalesiyle inceleyen Camborde, roman türü ile toplumsal hayat arasında ilişkiye dikkat çeker. "Sade ve vasıtasız bir tepki, kısa nefesli bir elem haykırması" diye nitelendirdiği şiirden farklı olarak romanın gelişmek için hürriyete muhtaç olduğuna işaret eder. Bu doğrultuda "Harbin insanlara vurduğu darbe ile askerî mağlubiyet ve vatan topraklarının işgali, Fransa'da roman nevinden eserlerin kaynağını bir zaman için kurutmuştur." (Camborde, 1943, Haziran, s. 43) tespitini yapar. Ancak bu felaketli günlerin yarının Fransız romanını hazırladığını ileri süren Camborde, Fransız romanında yakın gelecekte Halide Edib'in *Ateşten Gömlek*'ine yahut Yakup Kadri'nin *Yaban*'ına benzer eserler ortaya çıkacağı öngörüsünde bulunur (Camborde, 1943, Haziran, s. 43).

Adımlar'da savaşın gölgesindeki Fransız şiiri, Nermin Menemencioğlu'nun "Bu Harp Yıllarında Fransız Şiiri" başlıklı makalesiyle ele alınır. Makalede 1789 İhtilali'nden itibaren milyonlarca insanın manevi vatanı olarak gördüğü Fransa'nın mağlubiyetinin siyasi ve askerî boyutlarının ötesinde kültürel hayatta da derin sarsıntıya sebep olduğu vurgulanır. Menemencioğlu yazısında "Fransa'nın siyasi ve askerî teslimine rağmen kültürel varlığı devam ediyor mu? Eğer devam ediyorsa, bugün ellerine kalem alanlar geçmiş olayları bizim için biraz olsun aydınlatabiliyorlar mı? Fransa niçin teslim oldu sualine cevap verebiliyorlar mı?" (Menemencioğlu, 1943, Mayıs, s. 11) sorularına yanıt arar. Savaş yıllarında yayımlanan eserlerin bütünüyle takibinin güç olduğunu belirten Menemencioğlu, erişebildiği edebiyat dergilerinden hareketle, işgal yıllarında daha çok şiir yayımlandığını "harp senelerinde çok şiir yazılıyor" ifadesiyle dile getirir. Aynı durumun İngiltere'de de olduğunu, savaş başlar başlamaz şiir neşriyatının birden arttığını söyler. İşgal yıllarında Paris'ten kaçmayı başaranların ya da müstemele ülkelerindeki şairlerin savaştan, mağlubiyetten, Fransa'nın son yıllarda geçirdiği maddi ve manevi buhranlardan neredeyse hiç söz etmediklerini tespit eder. 1940-1942 yılları arasındaki Fransız şiirinde genellikle "bedbinlik, istikametsizlik, hakikatten kaçış ve geriye dönüş" izlerinin olduğunu belirten Menemencioğlu, "Neo-romantik veya Neo-sürrealist Vichy

edebiyatının yerine hakikate dayanan yeni ve kuvvetli bir Fransız edebiyatının yaratılacağını ümitle bekliyoruz.” (Menemencioğlu, 1943, Mayıs, s. 16) diye beklentisini ifade eder.

Fransa'nın işgal edildiği II. Dünya Savaşı yıllarında Fransız şiirini ve romanını ele alan Camborde ve Menemencioğlu'nun değerlendirmeleri birbirleriyle örtüşen tespitler sunar. Savaş döneminde Fransız romanın sessizliğe büründüğü, Fransız şiirinin ise işgale tepkisiz kaldığına işaret edilir. Bu doğrultuda savaş yıllarında Fransız edebiyatının toplumsal gerçekliği yansıtmada yetersiz kaldığı yönünde kanaat belirtilir. Camborde ve Menemencioğlu, Fransız edebiyatının savaşın yol açtığı yıkımlara karşı duyarsızlığını eleştirerek nitelikli eserler verme kabiliyetine sahip bu edebiyat geleneğinin yakın gelecekte gerçekçi ve daha güçlü ürünler vereceği öngörüsünde bulunurlar.

Camborde, *Adımlar*'da “Bugünkü Fransız Edebiyatında İçtimaî Roman” başlığıyla kaleme aldığı iki makaleyle 20. yüzyılın ilk yıllarındaki Fransız yazarlarının toplumsal hayata dair izlenimlerini ele alır. İlk makalesinde Pierre Hamp ve Louis Aragon'un eserlerini yorumlayan Camborde, ikinci makalesinde André Thérive, Léon Lemannier, Antonie Coulet-Teissier, Laurence Algon ve Paul Nizan gibi “halkçı” olarak nitelendirdiği çağdaş Fransız romancılarının eserlerini tanıtır. Camborde'un Fransız romancıları üzerine yaptığı değerlendirmelerde öne çıkan bir diğer husus ise roman türü çerçevesindeki sosyolojik yaklaşımlarıdır. “Roman, geleneklere uyararak dışarıdan aldığı intibaların ve arzuların mihrakı olan ve bizzat bu dış dünyada kendisi de rol alan bir esas kahramanın hikâyesi de olsa, bir ferdin romanı olmakla bu ferdin bağlı olduğu sitenin, cemiyetin romanı sayılır.” (Camborde, 1943, İkinci Teşrin, s. 218) diyerek toplum ve yazar arasındaki ilişkiye değinen eleştirmen, roman türünün toplumsal hayattan ayrılmayacağı görüşünü dile getirir. Fransız akademisyenin birey ve toplum eksenli roman yaklaşımı; Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Kemal Karpat, Nurettin Şazi Kösemihal ve Cemil Meriç'ten önce Türkiye'de edebiyat sosyolojisi alanına yapılan akademik bir katkı olarak dikkate değerdir. Bu doğrultuda Camborde'un *Adımlar*'da öne çıkardığı edebiyat ve toplum arasındaki ilgiye yönelik dikkatleri Türkiye'de edebiyat sosyolojisi sahasındaki öncü akademik yorumlardan biri olarak önem kazanır.

Adımlar'da Fransız edebiyatı üzerine genel değerlendirmelerin yanı sıra Fransız yazarların müstakil olarak ele alındığı makalelere de yer verilir. Nermin Menemencioğlu'nun “Büyük Fransız Romancısı André Malraux” başlıklı incelemesinde Malraux'nun 1933 yılında yayımladığı *İnsanlığın Hâli* adlı romanı üzerinde durulur. Fransız yazarın bütün romanlarında

insan meselesi üzerine durduğunu belirten Menemencioğlu, *İnsanlığın Hâli*'nin I. Dünya Savaşı sonrası Fransız edebiyatının en önemli romanı olduğu yorumunu yapar. Malraux'nun fikirlerini kendi hayatına tatbik eden bir yazar olduğunu ifade eden Menemencioğlu, Fransız yazarın romanlarında yarattığı kahramanlar gibi büyük cereyanlara iştirak ettiğini belirtir. Malraux'nun Çin ihtilalini yakından gördüğünü, İspanya savaşı sırasında Cumhuriyetçiler safında yer aldığını, son olarak da Fransız Hava Kuvvetleri'nde Almanlara karşı savaştığını anlatır. Yazısının sonunda Menemencioğlu'nun Malraux'ya dair ifadeleri ise savaşın gölgesindeki edebiyatın oldukça çarpıcı bir boyutunu sergiler:

Harpte ölmediğini yeni bir eser yazdığını biliyoruz. Fakat nerededir? Oflagların birinde esir midir? Bir rivayete göre Fransa'nın cenubunda bulunduktan sonra Cezayir'e geçmeye muvaffak olmuş. Eğer doğru ise bu sevindirici bir haberdir... Malraux henüz kırk bir yaşındadır. Kırk yaşında bir tayyareci ihtiyar sayılabilir, fakat kırk yaşında bir muharririn en faal günlerini henüz yaşamamış olması pek muhtemeldir. *İnsanlığın Hâli* romanından daha büyük bir eser vermek mümkün değilse bile Malraux, onun kadar olgun, onun kadar mükemmel birçok eser verebilir. Cezayir'de veya kurtarılmış Fransa'da neşredilecek bu romanları bekliyoruz. (Menemencioğlu, 1943, Ağustos, s. 116)

Jean Camborde'un "Modern Fransız Romancılarından Paul Nizan" başlıklı yazısı *Adımlar*'da Fransız romancılarını konu edinen bir diğer değerlendirmedir. Nizan'ın Türk okuyucusuna tanıtılmasının amaçlandığı yazıda Fransız yazarın yaşamöyküsüne yer verilerek eserleri üzerine tematik yorumlar yapılır. Nizan'ın halkçı bir yazar olduğuna vurgu yapılan değerlendirmede genç yaşta vefat eden yazar için şu ifadelere yer verilir:

Romancıya insanlık hâlinin münakaşa edildiği sahaya inmek hakkını istemek hatta ona bunu bir vazife olarak yüklemek tarzında meseleyi halletmiş olanlar arasında hiç biri faal durumunu, genç romancı Paul Nizan kadar açık tarzda meydana koymamıştır. Dikkate değer bir çiraklıktan sonra gelen erken bir olgunluk ve üstatlığı ile bize şaheserler vaat eden bu sanatçı ancak ölümüyle bizi bu eserlerden mahrum bırakmıştır. (Camborde, 1944, Nisan, s. 385)

Adımlar'ın her sayısının sonunda yer alan "Yayınlar" başlığıyla yapılan tanıtımlar arasında Fransız edebiyatıyla ilgili değerlendirmelerde Malraux'nun yeni yayımlanan

La Lutte avec l'Ange adlı romanına yer verilir. Nermin Menemencioğlu'nun "Malraux'nun Yeni Romanı" başlığıyla kaleme aldığı tanıtımda savaşın edebiyata yansıyan yüzü gözler önüne serilir. Menemencioğlu, Malraux'nun savaşta ölmediği haberi karşısında duyduğu sevinci paylaştığı yazısında şu ifadelere yer verir:

Malraux ölmemiş Malraux yaşıyor, *Adımlar*'ın Ağustos sayısında bahsettiğim yeni romanı şimdi İstanbul'da, Haşet kitabevinde satılmaktadır. İsviçre'de tab edilen bu roman uzun bir eserin birinci kısmıdır. Eserin tamamının ismi: *Melekle Mücadele*. Birinci kısmın ismi, *Altenburg'un Ceviz Ağaçları*. Hikâye 1940 senesinde Charteres'te başlıyor, kahraman Almanları eline düşen yaralı Fransız askerlerindedir. Bir Alsace ailesinin çocuğudur... (Menemencioğlu, 1943, Eylül, s. 173)

Adımlar'da Nermin Menemencioğlu ve Jean Camborde'un Fransız edebiyatına dair yorumlarında toplumcu gerçekçi çizgide eserler veren yazarların öne çıkardıkları görülür. Savaş yıllarının Fransız edebiyatı üzerindeki etkisini ele aldıkları yazılarında karşılaştırmalı edebiyat ve sosyolojik eleştiri disiplini içinde değerlendirilecek yaklaşımlar sunarlar. Menemencioğlu ve Camborde'un Fransız edebiyatını konu edinen yazılarında önem verdikleri yazarlar, *Adımlar*'ın teneffüs ettiği çağa bakışını yansıtır. Örneğin, Camborde'un dikkatlere sunduğu Fransız romancı Paul Nizan, Hitler ile Sovyetler'in saldırmazlık anlaşması imzalaması üzerine Fransız Komünist Partisi üyeliğinden ayrılır, Almanların Fransa'yı işgaline karşı direnir ve savaşta hayatını kaybeder. Mücadeleci bir kimliğe sahip olan Nizan'ın edebî yönünün yanı sıra Avrupa'yı kasıp kavuran Nazi saldırıları karşısındaki tutumu, sömürgeciliğe karşı oluşu ve halkçı yaklaşımı, *Adımlar*'ın dikkatini çekecek ölçütlerdir. Bu doğrultuda Camborde'un dergide Nizan'ı Türk okuruna tanıtmaya gayreti, *Adımlar*'ın toplumsal duyarlılığını yansıtmaya bakımından önemlidir.

Adımlar'da Fransız romancıları arasında özellikle önem verilen Malraux, derginin İkinci Dünya Savaşı dönemi edebiyatına bakışını örnekleyen bir başka isimdir. Malraux da Paul Nizan gibi Nazi Almanyası'na karşı cephede savaşan bir yazardır. Her iki yazarın toplumsal tutumları bağlamında ortak yönleri ise benimsedikleri halkçı yaklaşım, baskıcı ve yayılmacı politikalara karşı mücadeleci tutumlarıdır.

Menemencioğlu'nun dergide ayrıntılı bir şekilde değerlendirdiği Malraux, hayatı boyunca sanatın özgürlüğünü ve özgünlüğünü savunur. Hiçbir zaman Komünist Parti'ye üye olmayan Fransız romancı, buna rağmen 1934 Sovyet Yazarlar Birliği Kongresi'nin

katılımcıları arasında yer alır. Kongrede yaptığı konuşmayla Sovyetler'in resmileştirdiği toplumcu gerçekçi sanat anlayışına ilişkin kaygılarını ve itirazlarını sıralar (Bezci, 2021: 205). Eserleriyle toplumcu gerçekçi çizgiden uzak olmayan yazar, Moskova'daki muhalif tutumuyla, eleştirel tavrını ve sanatçının özgürlüğü hususundaki hassasiyetini gösterir. Sanatın merkezine insanı alan Malraux, bu yönüyle *Adımlar*'ın sanat ve edebiyat yaklaşımıyla örtüşen bir tutumun temsilcisi olur.

Adımlar'da Fransız edebiyatının konu edildiği değerlendirmelerde, İkinci Dünya Savaşı'nın belirleyici olduğu görülür. Savaş ve edebiyat ilişkisinin gözler önüne serildiği yazılarda, savaşın edebiyat metinlerine ne ölçüde yansdığı üzerine yorumlar yapılır. Yayılmacı ve baskıcı politikalara karşı çıkan, insandan yana tavır takınan Fransız yazarlar, beğeni ifadeleri ve olumlu yaklaşımlar eşliğinde Türk okuruna tanıtılır.

İngiliz ve Amerikan Edebiyatı

Adımlar'da İngiliz ve Amerikan edebiyatına yönelik değerlendirmelerde Behice Boran, Nermin Menemencioğlu ve Walter Ruben'in katkıları öne çıkar. Dergide Fransız edebiyatı üzerine yapılan değerlendirmelerde olduğu gibi İngiliz ve Amerikan edebiyatlarını konu edinen makalelerde de sosyolojik bakış açısı hâkimdir.

"İngiliz Romanının Sosyal Cephesi" adlı makaleyle Behice Boran dergide sosyolojik edebiyat eleştirisinin yetkin bir örneğini sunar. İngiliz romanının doğuşu ve gelişim evreleri üzerinde duran Boran, İngiliz toplum yapısındaki değişmelerin türün seyri üzerindeki etkisine dikkat çeker. İngiliz romanının önce orta sınıfın ve burjuvalaşmış küçük toprak sahibi eşrafın kadın, aşk, evlenme ve aile kurma alanlarındaki ilişkileri incelediğini belirtir. Ardından tezli romanların geliştiğini ve bazı romancıların orta sınıfın hayatındaki aşırılıkları hicvettiği bir dönemin meydana geldiğini ifade eder. 19. yüzyılın sonlarında ise eski kıymetler sisteminin sarsıldığına, buna bağlı olarak da toplumu tahlil ve tenkit eden eserlerin ortaya çıktığına işaret eder. Boran, 20. yüzyıl İngiliz romanının ise bir belirsizliğe mahkûm olduğunu Fransız ve Amerikan romanlarında örnekleri mevcut olan "ileri kıymet ve hareketleri" anlatan eserlerden yoksun olduğu tespitini yapar. Boran, düşüncesini şu sözlerle açıklar:

20. yüzyıl cemiyet şartları altında yukarıdan beri kısaca vasıflandırdığımız İngiliz romanında verimsiz olmaya mahkûm istikametler beliriyor. Bu istikametlerin her biri birer çıkmaza sapmış oldukları için verimsizliğe

mahkûmdurlar. Bunlardan bir kısmı daha şimdiden geçmişe mal olmuş, bugün kıymetten düşmüş muharrirler ve eserlerdir. Bu cereyanların yanında romanda bir de bugünü yarına bağlayan, bugünü yarına götürecektir olan ileri kıymet, hareket ve cereyanları anlatan eserler var. Fransa'da Malraux ve Barbusse, Amerika'da Steinbeck ve J. Dos Passos romanda bu cereyanın mümessilleridir. İngiliz romanında bu ileri kolun, bu saydığımız romancılar ayarında dünyaca tanınmış mümessilleri henüz yoktur. (Boran, 1943, İkinci Teşrin, s. 240)

Adımlar'da Nermin Menemencioğlu tarafından yayımlanan "Amerikan Romanında Yeni İstikametler" başlıklı makaleyle 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Amerikan romanındaki genel eğilim gözler önüne serilir. "Bugünkü Amerikan romancıları realisttirler. Gördükleri muazzam değişimleri, çarpıtmaları, hatta kendi ruhlarında olan bitenleri, olduğu gibi göstermek isterler." (Menemencioğlu, 1943, İkinci Teşrin, s. 230) tespitinin yapıldığı değerlendirilmede Amerikan romancıların yüzyılın başında kendi köklerine dönerek başarılı eserler verdikleri ifade edilir. Değerlendirmede Ernest Hemingway, Sinclair Lewis, Theodore Dreiser ve John Dos Passos gibi realist Amerikan yazarları örnek verilip onların romanları hakkında tanıtım yapılır. "Amerikan romancıları, kendi içtimai hayatlarına iştirak ettikleri günden beri büyük edebiyat yaratmaya başladılar. Ondandır evvel yazdıkları eserler Amerikan tablosu değil, karikatürü idi." (Menemencioğlu, 1943, İkinci Teşrin, s. 230) yorumunu yapan eleştirmen, Türk romancılarının da önce kendi topraklarına yaklaşıp yaşadıkları hayatı gerçekçi, eleştirel bir bakış açısı ve yalın bir dille sunmaları hâlinde başarılı olacakları kanaatini ifade eder.

Amerikan edebiyatı hakkındaki genel değerlendirmelerin yanı sıra dergide "Büyük Bir Amerikan Romancısı: Steinbeck" başlıklı incelemeyle Menemencioğlu, Türk okuyucusunun yeterince tanımadığı çağdaş Amerikan romancısı John Steinbeck'i tanıtır. Son yıllarda Steinbeck'in Türkçeye *Ay Batarken* adıyla çevrilen romanın Türkiye'de ilgi gördüğünü söyleyen Menemencioğlu, bu romanın Steinbeck'in başarısız bir denemesi olduğunu belirtir. Amerikan yazarın henüz Türkçeye çevrilmeyen *Gazap Üzümleri* adlı romanının "yirminci asrın en mükemmel Amerikan romanı" olduğunu Steinbeck'i tanımak isteyenlerin bu romanı okumaları gerektiğini ifade eder (Menemencioğlu, 1943, Temmuz, s. 90).

Adımlar'da İngiliz edebiyatını konu edinen makalelerden biri Walter Ruben'in kaleme aldığı "Morgan'ın Şehvet ve Cezbe Romanı" başlıklı değerlendirmedir. İngiliz yazar

Charles Morgan'ın romanının çağın ruhsal krizlerini yansıtan bir örnek olduğunu belirten Ruben, romanı "burjuva Hristiyanlığının ahlak mefhumlarına karşı bir isyanı" olarak yorumlar. Ancak romanı başarılı bulmayan Ruben, romanın kurgusunun aile yapısı ve evlilik kurumundaki aksaklıkları yansıtmada yetersiz kaldığına işaret eder. Morgan'ın mistiği, cezbeyi ve şehvet taşkınlıklarını gelişi güzel bir şekilde kurguladığını, eleştirmek istediği ahlak krizini gerçekçi bir yaklaşımla sunmadığını belirtir. Romanın kurgusal bakımdan başarısızlığını Ruben, şu ifadelerle özetler:

Morgan, içinde yaşadığı Avrupa cemiyetinin ahlâk krizinden kurtulmak istemiştir. Ona karşı isyan etmiştir. Fakat bunun yerine sığındığı anarşist ve mistik vuslat kaçamağı belki daha bozguncu bir ruh hâlini ifade ettiği için daha tehlikelidir. Eğer müellif Avrupa'da cârî burjuva evlenme müessesinin sakatlığına karşı isyan ediyorsa, bugünkü evlilik hayatının çürüklüklerini, mürailiklerini göstermek istiyorsa bunun için tutulacak yol daha evvel Balzac ve Bocaccio'nun yaptığı gibi insanlar arasında olanı biteni realist bir surette ortaya koyarak bütün çıplaklığıyla teşhir etmektir. Morgan bunu yapamıyor. Mistiği ve şehvet taşkınlıklarını bir araya getirerek ortaya bulanık bir çamur çıkarıyor. Bu ise devrini yaşamış, yarına geçmek için ümidi kalmamış bir medeniyetin sanat alanındaki çırpınışlarının ifadesinden başka bir şey değildir. (Ruben, 1943, Eylül, s. 163)

Adımlar'da Amerikan şiiri ile ilgili yayımlanan tek inceleme, Behice Boran'ın Amerikan şair Walt Whitman'ı ele aldığı "Açık Yolun Türküsü" başlıklı yazıdır. Amerikan şiirine serbest şiiri tanıtan Walt Whitman'ın şiirlerinin ilk başta beğenilmediğini ve anlaşılmadığını, şairin şöhreti geç bulunduğunu belirten Boran, Whitman'ın şiirleri üzerine kısa bir değerlendirme yapar. Amerikan şairin kâinatı kucaklayan bir tabiat sevgisi içinde şiirlerini işlediğine değinerek iyimser bir hayat görüşü çerçevesinde sanatını şekillendirdiğine dikkat çeker (Boran, 1943, Mayıs, s. 9). Walt Whitman'ı tanıtan ifadelerinin ardından Boran, Amerikan şairin şiirlerinden yaptığı çevirilere yer vererek değerlendirmesini tamamlar.

Adımlar, Fransız edebiyatından sonra en çok ilgiyi İngiliz ve Amerikan edebiyatlarına gösterir. Ancak dergide Amerikan romanı, özellikle de İngiliz romanı üzerine yorumlar genel itibarıyla olumsuzdur. Edebiyattan, halkın estetik zevklerini yücelten ve insanı merkeze alan realist bir yaklaşım sergilemesini bekleyen *Adımlar*, bu yönleriyle İngiliz romanının henüz yeterli bir düzeye erişemediği kanaatindedir. Burjuvanın yaşama biçiminin, sınıf atlama telaşının ve kimi ahlak çıkmazlarının yansıtıldığı realist eserleri,

“ileri kıymet ve hareketler”den yoksun olarak gören dergi, İngiliz romanında yeni yönelişlerin ortaya çıkmasını ümit eder.

Adımlar'da Amerikan edebiyatı üzerine yapılan değerlendirmelerde ise Ernest Hemingway, John Steinbeck ve John Dos Passos gibi yazarlar olumlu bakış açısıyla öne çıkarılır. 20. yüzyıl Amerikan edebiyatında gerçekçi çizgide eserler veren bu romancılar, *Adımlar*'ın benimsediği edebiyat ve sanat anlayışıyla bir ölçüde örtüşürler. Bu bakımdan Amerikan romanında yeni bir eğilimin öncüsü olan söz konusu realist yazarlar, derginin sayfalarında Türk okuyucusunun dikkatine sunulur.

Alman Edebiyatı

Batı edebiyatını Türk okuyucusuna tanıtmayı ve eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmeyi amaçlayan *Adımlar*'da Burhan Arpad'ın “Harpsonu Alman Edebiyatında Bir Sulh Muharriri” başlıklı değerlendirmesi, edebiyat sosyolojisi açısından önemli veriler sunan bir yaklaşım olarak dikkat çeker. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa edebiyatlarında “ileri fikirli muharrirler”in savaşın, insanlık ve medeniyet için büyük tehlikeler doğurduğu tespitini yaptıklarını belirtir. Bu bağlamda Arpad, Alman edebiyatında savaş gerçekliğini eleştirel bir dikkatle yorumlayan Erich Maria Remarque'ın eserlerini ele alır. Alman yazarın *Garb Cephesinde Kayda Değer Bir Şey Yok* ismi ile Türkçeye çevrilen romanıyla büyük başarı elde ettiğini ifade eder. Bu romanının ardından yazarın sırasıyla kaleme aldığı *Dönüş Yolu*, *Üç Arkadaş* ve *İnsanları Seveceksin* adlı romanlarıyla 1914-1939 yılları arasındaki çeyrek yüzyılın bütün toplumsal olaylarını gözler önüne serdiğine işaret eder. Arpad, Remarque'ın son romanı üzerine değerlendirmeleri ile de sosyolojik bir bakış açısıyla Avrupa'nın içinde bulunduğu durumu şu sözlerle özetler:

Muharririn 1941'de çıkan son eseri olan *İnsanları Seveceksin* romanı ise *Garp Cephesi*'nden beri devam eden bir içtimaî kaynaşmalar ve huzursuzluklar silsilesinin en son safhasıdır. 1933'de Almanya'da iktidarı ele geçiren kahverengi gömleli irticanın tehdidi ve istibdadı büyük bir süratle Avrupa'ya çökmektedir. İnsanlar, tazyik edilmekte, çeşitli bahanelerle oradan oraya sürülmekte, temerküz kamplarına tıklılmaktadır. Yüzlerce ve binlerce insan, Avrupa devletlerinin hudutları arasında, bir türlü sonu gelmeyen bir mecburi yürüyüşe çıkmış gibidirler. Ve 1914 yılında *Garp Cephesi*'nde başlayan harp, yirmi beş yıldır devam etmektedir. (Arpad, 1943, İkinci Teşrin, s. 228-229).

Alman edebiyatını konu edinen bir başka değerlendirme, Walter Ruben'in dikkatleriyle *Adımlar*'da yer alır. "Thomas Mann" başlığıyla yayımlanan makalede Ruben, Alman yazarın hayatı ve eserleriyle ilgili bilgiler verir. Hindoloji uzmanı olan Ruben, Mann'ın eserlerini Hint mistisizmi çerçevesiyle ele alır ve yazarın mistik duyarlılığa sığınışını psikanalitik ve sosyolojik yaklaşımlarla yorumlar. Bireye her bakımdan kendini ortaya çıkarma imkânları vermeyen bir toplum düzeni olmadıkça, bireyin biyolojik ve psikolojik varlığı ile toplumsal düzenin talepleri arasında ahenkli bir bağ kurulmadıkça Mann'ın eserlerinde sunduğu ruhsal mücadelelere ve huzursuzluklara akılcı bir çare bulunamayacağını ve böylelikle mistisizme sığınışın kaçınılmaz hâle geleceğini belirtir (Ruben, 1944, İkinci Kanun s. 292). Bu bağlamda *Adımlar*'da daha önce değerlendirdiği Charles Morgan ile Thomas Mann'ın eserlerini mistik duyarlılıkların yansıması çerçevesinde karşılaştıran Ruben, her iki yazarın da eserlerinde burjuva evliliklerinin çıkmazlarını ve bireyin iç huzursuzluğunu anlattığını, ancak bu sorunlara toplumsal ölçekli bir çözüm sunamadıklarını belirtir. Her iki yazarın mistisizme kaçışlarının ardında psikolojik etkenler olduğu kadar Batı'nın toplumsal yapısının da payının olduğuna vurgu yapar.

Adımlar'da Alman edebiyatı ile ilgili bir başka değerlendirmeye derginin her sayısının sonunda yer alan "Yayınlar" başlığıyla yapılan tanıtımlar arasında yer verilir. Burhan Arpad'ın Joseph Roth'dan yaptığı *Eyyub* adlı tercümesi, Behice Boran tarafından tanıtılır. Roth'un eserinin romandan daha çok uzun hikâyeye özelliği taşıdığını belirten Boran, Arpad'ın çevirisini oldukça başarılı bulur (Boran, 1943, Temmuz, s. 108).

Batı edebiyatları ile Türk edebiyatı arasında köprü vazifesi üstlenen *Adımlar*'da Batı edebiyatlarından en az ilgiyi Alman edebiyatı görür. Dergide Walter Ruben'in dikkatiyle sunulan Alman yazar Thomas Mann, arzu edilmeyen bir edebiyat anlayışının temsilcisi olarak yorumlanır. Derginin benimsediği ve Türk okuruna tanıtmayı amaçladığı tek Alman romancı ise Erich Maria Remarque'dır.

Adımlar'da övgüyle söz edilen Remarque, sosyalist dünya görüşünü benimsemediğini söyleyen ve kendisini yalnızca "barışsever" olarak tanımlayan bir aydındır. Çağdaş Alman edebiyatının en çok okunan, en çok övülen ve çok hırpalanan yazarıdır. Öyle ki, Remarque'in romanları hem çok okunur, hem de sık sık yasaklanır. 1933-1954 arasında Almanya ve İtalya'da, 1949-1953 arasında ise Sovyetler Birliği'nde ve sosyalist memleketlerde eserleri yasaklanır (Arpad, 1993, s. 28).

Adımlar'ın Dünya edebiyatında dikkat çekici bir ses getiren Remarque'ın önemine İkinci Dünya Savaşı yıllarında vurgu yapması, bilhassa önemlidir. Dergide Burhan Arpad'ın yorumuyla sunulan Remarque, gerçekçi edebiyat akımını benimseyen ve Nazi diktatörlüğüne karşı savaş açmış bir yazar olması dolayısıyla öne çıkarılır. Remarque'ın savaş gerçekliğini eleştirel bir dikkatle romana taşıması, insanî değerleri merkeze alması ve yaşadığı çağın sorunlarına duyarsız kalmaması, *Adımlar*'ın benimsediği sanat ve edebiyat anlayışıyla örtüşür.

Sonuç

Türk düşünce hayatının gelişmesine katkıda bulunmak amacıyla Batı edebiyatlarından esarlere dikkat çekilen *Adımlar*'da savaş yıllarında geçiş hâlinde bulunan bir dünya içinde yaşandığına işaret edilmiştir. Bu dönemde milletlerin birbirleriyle maddi ve manevi alışveriş hâlinde bulunduğunun daha güçlü bir şekilde kavrandığına vurgu yapılarak dünyaya ayak uydurmuş, "tekniği ve kültürü yüksek bir millet" olarak yarını karşılamak arzusu dile getirilmiştir.

Kısa süreli yayın periyodunda *Adımlar*, Batı düşüncesine kapılarını açan bir kültür ve düşünce yayıncılığının örneğini sunarak Batı ve Türk düşünce hayatındaki tartışma ve yorumları okuyucusuyla buluşturmayı başarmıştır. 1940'lı yıllarda Hasan Ali Yücel'in kültür politikaları çerçevesinde gündeme gelen hümanizm etrafındaki arayış, tartışma ve yorumlara *Adımlar* da dâhil olmuş, hümanist söylemi ilke olarak benimsemiş bir yayın olduğunu ilan etmiştir. Hümanizm anketi açarak Türk ve Batılı araştırmacıların, akademisyenlerin ve yazarların görüşlerine yer vermiş, "Halkçı hümanizm" yaklaşımını ön plana çıkarmıştır. Derginin Batı edebiyatına ilgisinin kaynağını oluşturan bu hümanist tutum, 1940'lı yılların Türkiye'sine entelektüel bir katkı sağlamıştır.

Adımlar 'da Batı edebiyatı üzerine yapılan değerlendirmelerde sosyolojik bakış açısının öne çıktığı görülür. Başta Fransız romancıları olmak üzere Batı edebiyatının çağdaş yazarlarının tanıtıldığı dergide ağırlıklı olarak toplumcu gerçekçi çizgiye yakın yazarlar üzerinde durulmuştur. Bu doğrultuda André Malraux, Paul Nizan, John Steinbeck ve Erich Maria Remarque gibi yazarların eserlerinde ele aldığı konulara yer verilmiştir. Dergi benimsediği halkçı hümanist yaklaşımın yansıması olarak Batı edebiyatında savaşların, ekonomik ve toplumsal eşitsizliklerin eleştirel bakış açısıyla yorumlandığı eserleri öne çıkarmıştır. Edebiyatın toplumsal sorunlara ayna tutması ve çözüm üretmesi gerekliliği ifade edilmiş, toplumcu gerçekçi sanat anlayışının önemi vurgulanmıştır.

Adımlar'ı Türk kültür ve düşünce hayatında ayrıcalıklı kılan yönlerinden biri de İkinci Dünya Savaşı yıllarında sergilediği tutumdur. Savaşın yol açtığı yıkıma dikkat çeken dergi, insanî değerleri merkeze alan savaş karşıtı bir yaklaşımın temsilcisidir. Nazi Almanyası'nın Avrupa'da yol açtığı felakete edebiyat ve sanat penceresinden tepki gösteren dergi, İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'de hâkim olan siyasal bakış açısı karşısında muhalif bir ses olur. Savunduğu düşünce, sanat ve edebiyat anlayışıyla *Adımlar*, 1940'lı yılların başında güçlenen Türkçü-Turancı çevrelerin dozu bir hayli yüksek eleştirilerine maruz kalır. İkinci Dünya Savaşı yıllarının sert politik ikliminde varlık gösteren dergi, sıkı bir denetim altındaki yayın periyodunda etkili olmayı başarır.

1940'lı yılların Türkiye'sinde sanat ve edebiyat dergisi kimliğiyle güncel siyasal tartışmaların uzağında kalmaya çalışan ancak sert tartışmaların da tarafı olmaktan kaçınmayan *Adımlar*, edebiyat iklimine benimsemiş olduğu "halkçı" bakış açısıyla katkı sağlamıştır. Sergilediği yayın politikasıyla II. Dünya Savaşı'nın iletişim kanalları üzerine çektiği perdeyi aralayarak kültürler arası etkileşimin önemine dikkat çekmiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

Adımlar. (1943, Mayıs). Adımlar. *Adımlar*, 1, 1-5.

Arpad, B. (1943, İkinci Teşrin). Harpsonu alman edebiyatında bir sulh muharriri. *Adımlar*, 7, 223-228.

Arpad, B. (1993). Erich maria remarque'ın hayat hikâyesi ve edebî kişiliği. *Batı cephesinde yeni bir şey yok*, 12-31, İstanbul: Görsel Yayınlar.

Atılğan, G. (2019). *Behice Boran öğretim üyesi, siyasetçi, kuramcı (3. bs.)*. İstanbul: Yordam Kitap.

Bezci, E. (2021). Özgür sanatın savunusu: yakup kadri ve andré malraux birinci sovyet yazarları kongresinde-1934. *Frankofoni*, (39), 203-214.

Bora, T. (2017). *Cereyanlar -Türkiye'de siyasi ideolojiler-*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Boran, B. (1943, İkinci Teşrin). İngiliz romanının sosyal cephesi. *Adımlar*, 7, 237-240.

Boran, B. (1943, Mayıs). Açık yolun türküsü. *Adımlar*, 1, 9-11.

- Boran, B. (1943, Temmuz). Yayınlar. *Adımlar*, 3, 107-108.
- Boran, B. (1992). *Edebiyat yazıları*. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Boran, B. (2020). *Mektuplar, günlükler, şiirler ve bir hikâye*. İstanbul: Sosyal Tarih Yayınları.
- Camborde, J. (1943, Haziran). Bugünün fransız romanı. *Adımlar*, 2, 43-49.
- Camborde, J. (1943, İkinci Teşrin). Bugünkü fransız edebiyatında ictimai roman. *Adımlar*, 7, 218-222.
- Camborde, J. (1944, Nisan). Modern fransız romancılarından paul nizan. *Adımlar*, 12, 385-390.
- Donbay, A. (2014). *Yeni Türk edebiyatında karşılaştırmalı tezler. Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(3), 549-582.
- Fişek, A. G. (2017). *Her koşulda çalışkan: Prof. Dr. Walter Ruben. Çalışma Ortamı*. 151, 19-21.
- Koçak, C. (2011). *Tek parti döneminde muhalif sesler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Koçak, C. (2018). *Türkiye'de millî şef dönemi. c. 1*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kurdakul, Ş. (1985). *Şairler ve yazarlar sözlüğü*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Menemencioğlu, N. (1943, Ağustos). Büyük fransız romancısı andré malraux. *Adımlar*, 4, 116-119.
- Menemencioğlu, N. (1943, Eylül). Malraux'nun yeni romanı. *Adımlar*, 5, 173-174.
- Menemencioğlu, N. (1943, İkinci Teşrin). Amerikan romanında yeni istikametler. *Adımlar*, 7, 229-232.
- Menemencioğlu, N. (1943, Mayıs). Bu harp yıllarında fransız şiiri. *Adımlar*, 1, 11-17.
- Menemencioğlu, N. (1943, Temmuz). Büyük bir amerikan romancısı: johm steinbeck. *Adımlar*, 3, 90-93.
- Mumcu, U. (2019). *Behice Boran ile söyleşi bir uzun yolculuk (23. bs.)*. İstanbul: Umag Vakfı Yayınları.
- Necatigil, B. (1995). *Edebiyatımızda isimler sözlüğü (16. bs.)*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Ruben, W. (1943, Eylül). Morgan'ın şehvet cezbe romanı. *Adımlar*, 3, 161-163.
- Ruben, W. (1944, İkinci Kanun). Thomas mann. *Adımlar*, 9, 290-293.
- Türkkan, R. O. (1943). *Solcular ve kızillar*. Bozkurtçu Yayını.

